

Vzgoja srednješolcev za kulturne državljane

■ Petra Krulc, profesorica slovenščine, več kot 12 let poučuje na Srednji zdravstveni in kemijski šoli v Šolskem centru Novo mesto.

Kultura je neločljiv del človekovega bivanja. Spremlja nas vse življenje. Začne se v trenutku, ko ugledamo luč sveta, in se konča, ko se od sveta poslovimo, kar ljudje udejanjamo z navadami, ko praznujemo, se veselimo ali se žalostimo.

Foto: Tomi Fornazarič

Kultura

Pred državnim praznikom, 25. 6. 2021, ko Slovenci obeležujemo dan državnosti, se je v meni vzbudilo razmišljanje, kako doživljamo kulturo, zanjo vzgajamo in jo gojimo v srednji šoli.

Kultura izhaja iz latinske besede 'cultura', ki je izpeljana iz besede 'colere' in pomeni gojiti. Beseda ima zelo širok pomen, saj se nanaša na različne oblike človeške dejavnosti, ki so vezane na teoretična in praktična

merila. Zajemajo področja umetnosti, znanosti, tehnike, vedenjskih oblik, navad in moralnih zakonov.

Kultura je bila opredeljena kot »simbolni, idejni in nematerialni vidik človeške družbe. Bistvo kulture niso njeni artefakti, orodja ali drugi oprijemljivi kulturni elementi, temveč to, kako jih člani skupine razlagajo, uporabljajo in zaznavajo« (Banks, 2006). Bolj preprosto, kultura je znanje in vedenje, ki ga delijo skupine inte-

rakcijskih posameznikov (Useem, Useem in Donoghue, 1963).

Človek se s kulturo sreča že v najzgodnejšem otroštvu, ko starši učimo malčka najosnovnejših pravil kulturnega vedenja. Takrat je bistvenega pomena zavedanje staršev, da s svojim izražanjem in vedenjem pomembno vplivamo na otrokov socialni razvoj. Kulturo v najožjem smislu izražamo z uporabo besed hvala, prosim, izvoli, gospa, gospod, ki se nam zdijo tako samoumevne, pa vendar se učitelji v šoli kar naprej srečujemo z njihovo odsotnostjo v osnovni komunikaciji dijakov.

Priložnosti je veliko

Na naši šoli velik pomen posvečamo pozdravljanju in dosledni uporabi nazivov gospa in gospod. Cel september posvetimo ozaveščanju o dosledni uporabi ustreznih nagovorov vseh zaposlenih na šoli. Tako zlasti dijaki prvih letnikov zelo hitro uporabljajo besedne zveze gospa profesorica, gospa ravnateljica, gospa kuharica, gospa čistilka ... Na šoli izobražujemo za poklice, v katerih bodo dijaki delali v neposrednem stiku z ljudmi, zato je nadvse pomembno, da že v času šolanja ozavestijo in uporabljajo osnovna pravila ustrezne komunikacije. Pri pouku slovenščine jih naučimo, kdaj je ustrezno uporabljati posamezno socialno zvrst jezika. Vsako leto znova opažamo, da mladi ne znajo govoriti knjižno pogovorno oziroma želijo v vseh govornih položajih uporabljati svoj sleng. S slengovsko govorico ni nič narobe, le da ni primerna za pogovor z učiteljem ali z delodajalcem pri praktičnem pouku v različnih ustanovah izven šole. Izbira posamezne zvrsti jezika v danih okoliščinah vsekakor kaže kulturo govorca. Zelo pomembno je tudi, da se znamo ustrezno predstaviti, ko se prvič srečamo s sogovornikom, s čimer izražamo svojo kulturo. Nadalje pa smo kulturni, če znamo pozorno poslušati,

sprejemati mnenje drugih in se vživljati v čustva ljudi okoli nas.

Kulturno vedenje nas spremlja na vsakem koraku. Pravila lepega vedenja in komuniciranja je treba vnašati tudi v reševanje medsebojnih konfliktov. Na žalost je vse več dijakov, ki nesporazume rešujejo z nasiljem in neustrezno besedno komunikacijo. V ta namen na šoli organiziramo mediacije.

Slavisti v skrbi za kulturo želimo poleg podajanja znanja v dijakih vzbuditi tudi ljubezen do branja, ki kulturi omogoča, da še pristneje postane del življenja slehernega mladega človeka. O pomenu kakovosti branja, ki vpliva na samo vedenje otroka že v njegovem zgodnjem obdobju, piše tudi Trzesniewski s sodelavci (2006). Že otroci v starosti od 5 do 7 let izkazujejo večje asocialno vedenje ob pomanjkanju branja. Avtorji so ugotovili, da je to še bolj izraženo pri dečkih kot pri deklicah. S svojimi ugotovitvami gotovo pripomorejo k spodbujanju branja v vseh obdobjih posameznikovega življenja. To skrb prevzamemo v srednji šoli tudi učitelji, še posebej pri pouku slovenščine. Zanimiva je ugotovitev, o kateri govori Hopper (2005), in sicer to, da mladi nimajo odpora do knjig. Študija je bila narejena med najstniki od 11. do 15. leta in kaže, da radi berejo. Pri tem jih lahko spodbujamo s primerno izbiro besedil v učnih načrtih, z ugotavljanjem, kaj zares preberejo, kakšna

je kakovost prebranih besedil, in ne nazadnje z ugotavljanjem, zakaj radi berejo. Vse to nam pomaga pri izbiri besedil, s katerimi naj bi se seznanili. Bralno kulturo gojimo tudi s kupovanjem in podarjanjem knjig. Dijake prvih letnikov vsako leto že vrsto let vključimo v projekt *Rastem s knjigo*, v okviru katerega vzljubijo branje in podrobneje spoznajo knjižnice.

Slavisti velik pomen namenjamo tudi pisanju z roko. Lepa in čitljiva pisava je vsekakor tudi izraz posameznikove kulture. Pred dvema letoma smo se v šoli vključili v projekt *Pišem z roko*.

Dijaki se v času šolanja na vsakem koraku srečujejo z različnimi oblikami kulturnega obnašanja. Razvijanje in gojenje kulture pa je bilo pravi izziv v času šolanja na daljavo. Kot razredničarka sem se z dijaki pogovorila o kulturni komunikaciji pri pouku na daljavo preko aplikacije MS Teams, kjer je zelo pomembno, da se pouku pridružimo s pozdravom in z vklopljeno kamero.

Na šoli v decembru tradicionalno že vrsto let organiziramo novoletni koncert, na katerem se dijaki predstavijo z različnimi točkami. Lani smo kljub poučevanju na daljavo pripravili virtualno obliko tega koncerta. Dijaki so se doma posneli in nato smo nastope povezali v film. Izrednih razmer, v katerih smo se znašli zaradi pandemije covid-19, nismo želeli uporabiti

kot izgovor, da lahko pozabimo na kulturne dejavnosti, ki jih skupaj z dijaki pripravljamo na šoli.

Slovenci smo med redkimi državami, ki imamo kulturni praznik kot dela prost dan. Le-tega smo obeležili na razrednih urah, na katerih so dijaki predstavili svoje kulturno udejstvovanje. Izbirali so lahko med različnimi možnostmi. Pripravili so glasbene in plesne točke, predstavitev prebranih knjig, filmov, ki so jim bili všeč, kulturnih društev, v katerih delujejo, glasbenih skupin, ki jih poslušajo. Mnogi so predstavili naravne in kulturne znamenitosti svojega domačega kraja. Po predstavitvah so si ogledali opero Seviljski brivec, s katero smo jim želeli omogočiti doživljanje tovrstne umetnosti. Sledil je pogovor o vsebini, mnenjih, občutkih.

Šolsko leto se je nezadržno bližalo koncu, izredne razmere pa so nam še vedno onemogočale v živo izvesti zaključno prireditev *Predaja ključa*, s katero se v maju tradicionalno poslovimo od naših maturantov. Dijakom podelimo priznanja za sodelovanje na raznih tekmovanjih iz znanja, izberemo naj dijaka in najboljšemu oddelku 3. letnika predamo ključ, ki odpira vrata v svet znanja. Razmeram primerno smo že drugo leto zapored pripravili virtualno proslavo. Letos so maturanti zaplesali skupinski ples Jerusalema in se tako kulturno izrazili.

Vzgoja za kulturo

Slovenci smo kulturni narod, o tem pričajo številne kulturne ustanove, kot so muzeji, knjižnice, gledališča. Kulturno udejstvovanje pa lahko posamezniki opravljamo tudi poklicno. Poklic učitelja slovenščine tako poleg poučevanja omogoča kulturno udejstvovanje in gojenje kulture pri učencih. ◀

Literatura

- Banks, James A. (2006): *Race, culture, and education: The selected works of James A. Banks*. London, New York: Routledge.
- Hopper, Rosemary (2005): What are teenagers reading? Adolescent fiction reading habits and reading choices. *Literacy*, 39(3), 113–120.
- Trzesniewski, Kali H.; Moffitt, Terrie E.; Caspi, Avshalom; Taylor, Alan; Maughan, Barbara (2006): Revisiting the association between reading achievement and antisocial behavior: New evidence of an environmental explanation from a twin study. *Child development*, 77(1), 72–88.
- Useem, John; Useem, Ruth; Donoghue, John (1963): Men in the middle of the third culture: The roles of American and non-Western people in cross-cultural administration. *Human Organization*, 22(3), 169–179.

Foto: Tomi Fornazarič